

MAKÜ
MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ (MAED)

Journal of Mehmet Akif Ersoy

E-ISSN

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maed>
madergi@mehmetakif.edu.tr

Cilt 1, Sayı 1, Aralık 2023 / Volume 1, Issue 1, December 2023

**MEHMET ÂKİF ERSOY'UN "SECDE" ŞİİRİNİN ONTOLOJİK ANALİZ METODUYLA
İNCELENMESİ**

An Investigation of Mehmet Âkif Ersoy's Poem "Secde" Using The Ontological Analysis Method

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 23.11.2023
Kabul Tarihi/Accepted Date : 16.12.2023
Sayfa/Pages : 13-23
DOI Numarası/DOI Number : 10.5281/zenodo.10435442

Cansu TEKİN

(Yüksek Lisans Öğrencisi.), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, e-mail:
cansu.tekin.tde@gmail.com

0009-0009-9037-7445

Atıf/Citation

Tekin, C. (2023). Mehmet Âkif Ersoy'un "Secde" Şiirinin Ontolojik Analiz Metoduyla İncelenmesi. *MAKÜ-Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED)*. (1/1), 13-23.

MEHMET ÂKİF ERSOY'UN "SECDE" ŞİİRİNİN ONTOLOJİK ANALİZ METODUYLA İNCELENMESİ

An Investigation of Mehmet Âkif Ersoy's Poem "Secde" Using The Ontological Analysis Method

Cansu TEKİN

Öz: Edebiyat ürünlerinin estetik niteliklerini değerlendirmek, edebi eserleri kavramak ve onların edebiyat açısından önemini vurgulamak adına önemli bir uğraştır. Sanatsal estetik üzerine inşa edilmiş eserlerin nesnel ölçütler dâhilinde inceleyebilmek için ortaya atılan yöntemlerden biri de Ontolojik Analiz Metodudur. Roman İngarden ve Nikolai Hartmann'ın düşüncelerinin bir sonucu olan bu yöntemde edebi eserler iç ve dış unsurlarını incelemek amacıyla katmanlarına ayrılır. Böylece eserin hem biçimsel hem anlamsal özellikleri yorumlanarak eserin özüne ulaşmaya çalışılır.

Bu çalışmada Ontolojik Analiz Metodu ile incelenecek metin, Mehmet Âkif Ersoy'un "Secde" şiiridir. Kendisinin tasavvufi bir vecd ile yazdığı duygu yoğunluğu yüksek olan bu eser, Safahat'ın Gölgeleer kitabında yer alır. Mehmet Âkif'in ilahi duygularla yazdığı eser, onun duygu ve düşünce dünyasını açıklamak ve eserin değerini arttıran yapı unsurlarını belirlemek için seçilmiştir.

Çalışmanın amacı; Mehmet Âkif Ersoy'un Secde şiirinin ses ve anlam özelliklerini ortaya koymak, şiir içindeki karakterlerin, nesnelere, çevrenin anlatıyı nasıl etkilediğini tespit etmektir. Belirtilen amaca ulaşmak adına "Secde" şiiri "Ses bilgisi, Anlam bilgisi Nesnelere, Karakterler, Kader" başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Secde Şiiri, Mehmet Âkif Ersoy, Ontolojik Analiz

Abstract: Evaluating the aesthetic qualities of literary works is an important effort to understand literary works and emphasize their importance in terms of literature. One of the methods put forward to examine works built on artistic aesthetics within objective criteria is the Ontological Analysis Method. In this method, which is a result of the thoughts of Roman Ingarden and Nikolai Hartmann, literary works are divided into layers in order to examine their internal and external elements. Thus, it tries to reach the essence of the work by interpreting both its formal and semantic features.

In this study, the text to be analyzed with the Ontological Analysis Method is Mehmet Akif Ersoy's poem "Secde". This work, which has a high emotional intensity, written by him with a mystical ecstasy, is included in Safahat's book Shadows. The work written by Mehmet Akif with divine feelings was chosen to explain his world of emotions and thoughts and to determine the structural elements that increase the value of the work.

Purpose of the study; The aim is to reveal the sound and meaning characteristics of Mehmet Âkif Ersoy's poem Secde and to determine how the characters, objects and environment in the poem affect the narrative. In order to achieve the stated purpose, the poem "Secde" was examined under the headings "Phonology, Semantics, Objects, Characters, Destiny".

Keywords: Secde Poem, Mehmet Akif Ersoy, Ontological Analysis

GİRİŞ

Ontolojik Analiz Metodu Roman İngarden ve Nikolai Hartmann'ın ortaya attığı bir metottur. Buradaki amaç eseri katmanlara ayırarak anlam değerini ortaya koyabilmektir. Temel olarak iki tabaka üzerinden ilerlenir. İç Tabaka ve Dış Tabaka. Bu tabakaların alt başlıklarıyla birlikte metin katman katman çözümlenir ve yazar/şairin ifade etmek istediği öze ulaşmaya çalışılır. Bu çalışmada Ontolojik Tahlil Metodu kullanılarak Mehmet Âkif Ersoy'un "Secde" şiirinin anlam katmanları çözümlenmeye çalışılacaktır. Şiir tahliline geçmeden önce Mehmet Âkif Ersoy hakkında kısa bir bilgi verilmesi faydalı olacaktır.

Mehmet Âkif Ersoy, Şevval 1290'da (Aralık 1873) İstanbul'un Fatih semtinde doğdu. Babası, Fâtih Medresesi müderrislerinden Mehmed Tâhir Efendi, annesi Emine Şerîfe Hanım'dır. Emîr Buhârî mahalle mektebinde ilköğrenimine başlayan Âkif burada iki yıl okuduktan sonra Fâtih

Muvakkithânesi'nin yanındaki ibtidâî mektebine yazıldı (1879). Sonra Fâtih Merkez Rüşdiyesi'nden mezun olarak (1885) Mülkiye Mektebi'nin idâdî kısmına yazıldı. Babasının vefatı üzerine (1888) daha kısa yoldan meslek sahibi olarak hayata atılmak için o sırada yeni açılmış olan Mülkiye Baytar Mektebi'ne girdi (1889). Mezuniyetinin ardından Ziraat Nezâreti Umûr-ı Baytâriyye ve Islâh-ı Hayvânât umum müfettiş muavinliğiyle memuriyet hayatına başladı. Memleketlerin muhtelif yerlerinde muhtelif görevler yaptı.

İstiklal Marşı şairi olarak nam salan Mehmet Âkif, tüm şiirlerini Safahat adlı 7 bölümden oluşan şiir külliyyatında toplamıştır. Çalışmamıza konu olan "Secde" şiiri, Mehmet Âkif'in Gölgeleler kitabında yer almaktadır. Gölgeleler kitabı 1933 yılında basılmış olan, içinde Mısır'da yazdığı şiirlerin yanında Türkiye'den ayrılmadan önce yazdığı şiirleri de ihtiva eden bir eserdir. Bu eser daha sonra Safahat'ta 7. kitap olarak yer almıştır. "Secde" şiirinin tamamı aşağıdaki gibidir:

Gölgeleler / Secde

Şuhûdundan cüdâdır, çok zamanlar var ki, îmânım;
Bu vahdet-zâra -güyâ!- geldim amma bin peşîmânım;
Huzûr imkânı yok, dünyâyı etmiş cezben istîlâ;
Ne hüsrandır, İlâhî, ma'bedim, çepeçevre, vâveyla !
Derinlikler, kovuklar, kuytular, şellâleler, yarlar,
Bulutlar, yıldırımlar, çöller, enginler, sular, karlar,
Güneşler, gölgeler, aylar, şafaklar... Hepsi çılgınlıkta;
Gelir tarrâkalar çaktıkça ecrâmın karanlıkta!

Sabâ dağlarda sûr üfler, coşar vâdîde bin mahşer;
Denizler yükselir, seller döner, taşlar semâ' eyler.
Ufuklar çalkanır, kaynar ziyâ girdâbı göklerde;
Asırlar devrilir: çamlar, çınarlar, çırpınır yerde.

Bütün zerrâtı sun'un bir müebbed neşveden serhoş;
Sağım serhoş, solum serhoş, İlâhî, ben ne yapsam boş!
Ömürlerdir, gözüm yollarda, hâlâ beklerim, hâlâ,
Şuhûd imkânı yok, coştukça hilkatten bu vâveylâ.

* * *

Hayır! Bir başka rûh esmiş ki, akşam, sermediyyette:
Uyandım, fecre baktım, titriyor par par meşiyette:
O coşkun na'ralar bî-tâb; o taşkın zerrelere mahmûr;
O tûfanlardan ancak terliyor, maşırıkta tek bir nûr.
O gömgök kubbe, Sînâ rengi tutmuş, bir avuç toprak:

Işıklar püskürürken, şimdi haşyetlerle müstağrak!
O ecrâm, âh o gözler öyle fânîler ki Mevlâ'da,
Dönüp bir kerre olsun bakmıyorlar artık eb'âda.
Denizler, dalgalar, dağlar, ağaçlar, gölgeler dalgın...
İlâhî, ürperen tek gölge yok bağrında âfâkın.

Sabâ durgun, sular durgun, gölün durgun hayâlinde,
Ne ma'nîdâr o gökler, kudretin bir vahyi hâlinde!

Bu vahdet-zâra dün baktım: Ne meyhâneydi cûşâcûş!
Bugün rindânı gördüm: Başka bir peymânedeki bî-hûş.
Bütün dünyâ serilmiş sunduğun vahdet şarâbından;
Benim mest olmayan meczûbun, Allâh'im, benim meydan!

Birak, hâsir kalan seyrinde mi'râcım devâm etsin;
Rükû'um yerde titrerken, huşû'um Arş'ı titretsin!

İlâhî! Serseri bir damlanım, yetmez mi hüsrânım?
 Bırak, taşsın da coştursun şu vahdet-zârî îmânım.
 Bırak, hilkatte hiç ses yok, bırak, meczûbunun feryâd...
 Bırak, tehlim artık dalgalansın herçi-bâd-âbâd !

.....
 Kıyılmaz lâkin, Allâh'ım, bu gaşyolmuş yatan vecde...
 Bırak, "hilkat"le olsun varlığım yek-pâre bir secde!

Hilvan, 15 Kânûnisânî 1342
 (15 Ocak 1926)

A. Ön Yapı /Reel Varlık Alanı

1. Ses Tabakası

Şiir türü söz konusu olduğunda herkes tarafından kabul gördüğü üzere ne anlattığı kadar nasıl anlattığı da oldukça önemlidir. Her insan benzer duygular içerisinde bulunabilir ama herkes o duyguyu karşı tarafın hislerine dokunacak ustalıklı ifade etmeyi başaramaz. Bunu sağlamak için sadece kelimelerin anlamlarını bilmek yeterli değildir. O kelimeleri oluşturan ses değerlerinin de incelikli bir şekilde seçilmesi gerekir. Ön Yapının ik katmanı olan "Ses Tabakası" da şiirin içinde kullanılan ses değerlerinin durumunu inceler. Bu başlık altında şiirin ses özelliklerine, kullanılan vezne ve uyak düzenine bakılacaktır.

Mehmet Âkif Ersoy'un "Secde" şiirinde 281 kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin içinde (başlık dâhil) 147 "a", 145 "e", 60 "ı", 69 "i", 31 "o", 16 "ö", 50 "u", 26 "ü" bulunmaktadır. Metin içinde Arapça ve Farsça kelimeler bulunduğu için bu dillere özgü olan uzun ünlüler de şiirde kendilerine yer bulmuşlardır. Şiirin genelinde; 16 "î", 63 "â", 16 "û" vardır.

Şiirde ritim aliterasyonlarla yapılmıştır. Şiirin bütününde tekrarlanan "l, n, r, m, g," ünsüzlerinin ortaya çıkardığı yumuşak ahenge, "s, h, k, t, ç" ünsüzlerinin sert ve çarpıcı sesleri eşlik eder. Ayrıca "-lar, -ler" eklerinde yer alan "r" ünsüzü de şiirin bütününe bir genişlik ve süreklilik katmaktadır. Metnin genelinde bilinçli olarak "durgun" sözcüğü üç kez, "bırak" sözcüğü altı kez tekrarlanmıştır.

Şiirin her bir mısrası 16 heceden oluşmaktadır. 4 tef ile halinde yazılan şiir aruz ölçüsüyle oluşturulmuştur. Aruz ölçüsünün "Mefâîlün /mefâîlün /mefâîlün /mefâîlün" kalıbıyla yazılmıştır. Hecelerin açıklık, kapalılık durumu aşağıdaki gibidir:

. _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _
 Me fâ î lün me fâ î lün me fâ î lün me fâ î lün

Şu-hû-dun-dan / cü-dâ-dır, çok / za-man-lar var / ki, î-mâ-nım;

. _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _
 Me fâ î lün me fâ î lün me fâ î lün me fâ î lün

Bu vah-det-zâ-/ra -gû-yâ!- gel- /di-mam-ma bin / pe-şî-mâ-nım:

. _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _
 Me fâ î lün me fâ î lün me fâ î lün me fâ î lün

İkinci dizede vezne uyum sağlamak adına "di-mam" hecelerinde ulama yapılmıştır. "ma" hecesinde de imale yapılarak hece kapatılmıştır.

"Secde" şiiri üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm; 16 dize, ikinci bölüm; 22 dize ve üçüncü bölüm; iki dize olmak üzere toplamda 40 dizeden oluşmaktadır. Bölümlerdeki uyak düzeni "aa, bb, cc, dd ..." şeklindedir. Dizelerdeki uyak ve redifler aşağıdaki gibidir:

Birinci bölüm

- 1-2. "îmânım", "peşîmânım": "ım" lar redif "ân" lar zengin uyak.
- 3-4. "istîlâ", "vaveylâ": "â" lar tam uyak.
- 5-6. "yarlar", "karlar": "lar" lar redif, "ar" lar tam uyak.
- 7-8. "çıgılıkta", "karanlıkta": "ta" lar redif, "lık" lar zengin uyak.
- 9-10. "mahşer", "eyler": "er" ler tam uyak.
- 11-12. "göklerde", "yerde": "de"ler redif, "r" yarım uyak.
- 13-14. "serhoş", "boş": "oş" lar tam uyak.
- 15-16. "hâlâ", "vaveylâ": "lâ" lar zengin uyak.

İkinci Bölüm

- 17-18. "sermediyyette", "meşiiyyette": "te" ler redif, "iyyet" ler engin uyak.
- 19-20. "mahmûr", "nûr": "ûr" lar zengin uyak.
- 21-22. "toprak", "müstağrak": "rak" lar zengin uyak.
- 23-24. "Mevlâ'da", "eb'âda": "a" lar redif, "âd" lar zengin uyak.
- 25-26. "dalgın", "âfâkın": "ın" lar tam uyak.
- 27-28. "hayâlinde", "hâlinde": "inde" ler redif, "âl" ler zengin uyak.
- 29-30. "cûşâcûş", "bî-hûş": "ûş" lar zengin uyak. 31-32. "şarâbından", "meydan": "dan" lar zengin uyak.
- 33-34. "etsin", "titretsın": "sin" ler redif, "et" ler tam uyak.
- 35-36. "hüsrânım", "îmânım": "ım" lar redif, "ân" lar zengin uyak.
- 37-38. "feryâd", "herçi-bâd-âbâd": "âd" lar zengin uyak.

Üçüncü bölüm

- 39-40. "vecde", "secde": "ecde" ler zengin uyak.

Mehmet Âkif çözümlenmelerde de görüldüğü üzere şiirde armoniyi yakalamak adına asonans, aliterasyon, kelime tekrarı, aruz ölçüsü, uyak düzeni, kafiye ve redifleri ustaca kullanmıştır.

B. Arka Yapı/ İrreal Varlık Alanı

1. Anlam Tabakası

Şiirde anlam tabakası kelimelerle inşa edilmiştir. Şiirin daha büyük parçalarına bakmadan önce şiirin içinde önemli bir yere sahip olan ve anlam tabakasını oluşturan kelimelerin anlamlarına bakmak faydalı olacaktır.

Şuhûd: Şâhitler, tanıklar. Bir yerde hazır bulunup görme, gözle görme

Cüdâ: Ayrı düşmüş, uzak kalmış, ayrı, uzak.

Zaman: Olmuş ve olacak hâdiselerin birbiri ardınca cereyan edişinin düşüncemizde meydana getirdiği başı ve sonu belli olmayan soyut kavram, vakit.

İmân: Allah'a inanma, dînî inanç.

Vahdet: Birlik, bütünlük, yekpârelik.

Peşîmân: Yaptığına üzümlüp hayıflanan, esef eden, nâdim.

Huzûr: İç rahatlığı, hâlimden memnun olup gönlünde rahatlık duyma, kendini rahat ve memnun hissetme durumu.

İmkân: Olabilecek durumda bulunma, mümkün olma, olabilirlik, olanak.

Cezbe: İnsanın çok duygulandığı bir şey karşısında aşırı bir heyecan ve coşkunlukla kendinden geçmesi durumu.

İstîlâ: Bir yeri kuvvet kullanarak ele geçirme.

Hüsran: Beklenenin, umulanın elde edilememesinden doğan acı, mahrûmiyet acısı, beklenene erişememekten doğan hüzn.

İlâhî: Ey benim Allah'ım" anlamında Allah'a hitap sözü.

Ma'bed: Bir dîne inananların ibâdet etmelerine mahsus yer, tapınak, ibâdethâne.

Vâveyla: Çılgılık, feryat, yaygara.

Kovuk: Bir şey üzerindeki içi boş olan oyuk kısım.

Kuytu: Sessiz, tenhâ, ıssız.

Şelâle: Bir nehrin yüksek bir yerden gürültü ile dökülmesinden meydana gelen büyük çağlayan.

Yar: Dik ve derin uçurum, yer yarığı.

Bulut: Gökyüzünün yüksekçe katlarındaki görülebilir duruma gelmiş su buharı kütlesi.

Yıldırım: Bulutlarda toplanan elektriğin kuvvetli bir ışık yayarak gümbürtülü bir şekilde yere boşalması olayı.

Çöl: Göz alabildiğince geniş kumluk, susuz ve düz arâzi, sahrâ, bâdiye, beyâban, beriye.

Engin: Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, göz alabildiğine uzanan, sınırsız, vâsi.

Güneş: Dünya ve diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayâtın devâmı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı, dünyâya en yakın yıldız, şems.

Gölge: Işığın geçmesine engel olan bir cismin ışıklı yer üzerinde meydana getirdiği karartı, sâye.

Ay: Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyâmızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah.

Şafak: Güneş doğmadan önce ufukta görülen aydınlık.

Çığlık: İnce ve keskin bir sesle bağırma, feryat.

Tarrâka: Gümbürtü.

Ecrâm: Cansız cisimler.

Karanlık: Işıklı olmama durumu.

Sabâ: Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tanyeli.

Sûr: İçi boru gibi boş olan ve üfürülmek sûretiyle ses çıkarılan büyük boynuz, nefir. Öldürücü ve diriltici güce sâhip ilâhî nefhanın üfürülmesinde vâsita olan ve isminden dolayı boruya benzetilen şey [İslâm inancına göre dört büyük melekten İsrâfil, Allah'ın emriyle sûra üç defa üfürecek; birincide başlayacak olan kıyâmetin dehşetiyle yerler, gökler sarsılacak, ikincide bütün canlı varlıklar ölecek, üçüncüde ise insanlar hesâba çekilmek üzere yeniden dirilecektir.

Vâdî: İki dağ arasında uzanan arâzi.

Mahşer: Âhîret hayâtında bütün insanların, dünyâda yaptıklarının hesâbını Allah huzûrunda vermek üzere tekrar dirilip toplanacakları yer.

Deniz: Yeryüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütleli, bahir, deryâ.

Sel: Sürekli yağmur, karların süratle erimesi, akarsuların taşması vb. sebeplerle meydana gelen ve önüne geleni alıp götürecektir şiddette akan su, su taşkını, taşkın, seylâb.

Semâ' eylemek: (Tek veya toplu olarak) Semâ yapmak, dönmek.

Ufuk: Gökyüzünün yerle birleşmiş gibi görüldüğü yer.

Ziyâ: Işık.

Girdâb: Suyun kendi etrafında firdolayı burğu gibi dönmesi ve döndüğü yer, su çevrintisi, çevrinti, burgaç, eğrim.

Gök: Yeryüzünün üstünü kaplayan kubbe biçimindeki mâvi boşluk, semâ, âsüman.

Asır: Zaman, devir, çağ.

Devrilmek: Dik ve ayakta iken yatık duruma getirilmek, düşürülüp yere yıkılmak.

Çam: Çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı.

Çınar: İki çeneklilerden, boyu 30 metreyi bulabilen, gövdesi kalın, yaprakları parçalı, uzun ömürlü, gölgesi koyu olduğu için bahçe ve parklara süs ağacı olarak dikilen büyük ağaç.

Zerrât: Zerrelere.

Müebbed: Sonsuz, ebedî, dâimî.

Neşve: Neşe, sevinç.

Serhoş: Alkollü bir içki veya keyif verici bir madde etkisiyle az veya çok kendini bilmez, kendine hâkim olamaz duruma gelmiş (kimse).

Ömür: Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.

Hilkat: Yaratma, yaratılma, yaratılış.

Rûh: İnsan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can.

Sermediyyet: Sermedî olma, sonsuzluk, süreklilik, bâkîlik.

Uyanmak: Uyku durumundan çıkmak.

Fecr: Güneş doğmadan önce ortalığın ağarmaya başladığı vakit, tan vakti.

Par par: Yüksek ateşi olmak; bir yanıp bir sönmek; ışıl ışıl parlamak.

Meşiyet: Dileme, isteme, istek, arzu, irâde.

Coşkun: Coşmuş, heyecanlı, galeyâna gelmiş.

Na'ra: Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma, haykırma.

Bî-tâb: Halsiz, güçsüz, bitkin, yorgun.

Taşkın: Taşmış durumda olan, hizâdan dışarı çıkmış olan.

Zerre: Çok küçük parçacık.

Mahmûr: İçkiden sersemlemiş, kendinden geçecek duruma gelmiş. Uyku sersemliğini üzerinden atamamış, uykusunu açamamış, yarı uykulu.

Tûfan: Nuh peygamber zamânında dünyâyı kaplayacak şekilde yağın çok şiddetli yağmur. Çok şiddetli yağmur ve fırtına.

Maşrık: Güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu, şark.

Nûr: Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziyâ.

Kubbe: Yarım küre şeklinde olan binâ, dam.

Sînâ: Safra ve balgam söktüren ve yaprağı müşhil olarak kullanılan bir cins ot.

Toprak: Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarında oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı.

Işık: Cisimlerin görülebilmesini sağlayan enerji türü, ziyâ.

Müstağrak: Batmış, dalmış, içine gömülmüş, gark olmuş. Sevgi, heyecan vb. bir duyguyla kendinden geçmiş, kendini bilmeyecek derecede coşku ve vecit içinde olan.

Fânî: Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız, bâkî olmayan.

Mevlâ: Kâinâtın yegâne sâhibi ve efendisi durumunda olan Allah.

Eb'âd: Uzaklıklar, mesâfeler.

Dalgın: Etrâfındaki şeyleri fark etmeyecek kadar bir şeye dalmış olan, düşünceli.

Afâk: Göğün yerle birleşmiş gibi görüldüğü kısımlar, ufuklar.

Ma'nîdâr: Bir mânâ taşıyan, mânâlı, anlamlı.

Kudret: Kuvvet, güç, tâkat, iktidar.

Vahiy: Bir emir veya hükmün Allah tarafından peygamberin kalbine bildirilmesi ve bu yolla gelen ilâhî haber.

Meyhâne: İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer.

Cûşâcûş: Pek coşkun, taşkın.

Rindân: Rint kimseler, rintler.

Peymâne: İçki kadehi, özellikle şarap kadehi.

Bî-hûş: Akli başında olmayan, kendinden geçmiş, baygın; şaşkın, sersem.

Şarâb: Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usûllerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki.

Mest: İçki vb. sarhoşluk veren bir şeyin etkisiyle şuûru zayıflamış, kendinden geçmiş (kimse), sarhoş.

Meczûb: Birine veya bir şeye doğru çekilmiş, cezb ve celb olunmuş, meclûp. Allah aşkıyla akli başından gitmiş, dünyâyı aldırılmaz duruma gelmiş olan (kimse), cezbeli

Meydan: Üzerinde binâ vb. şeyler bulunmayan düz, açık ve geniş yer, açıklık, alan, sâha.

Hâsir: Hasret çeken, merâmına erişemeyen.

Seyir: Yürüyüş, yürüme, gidiş. Gezip dolaşma, gezme, gezinme, teferrûç, tenezzüh.

Mi'râc: İslâm inancına göre Hz. Muhammed'in, Cenâbıhakk'ın dâveti üzerine yedi kat semâyı aşır Allah'ın huzûruna yükselerek O'nunla görüşmesi mucizesi.

Rükû: Öne doğru eğilme, eğilerek saygı gösterme. Namazda elleri dizlere dayayıp vücûdun belden yukarı kısmı yere paralel gelecek şekilde eğilme, namazın beş erkânından kıyamla secde arasında olanı.

Titremek: Hızlı hızlı hareketlerle sürekli kımıldamak. Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak.

Huşû: Varlığının farkında olamayacak derecede kendini karşısında bulunduğu şeyin heybet ve câzibesine kaptırma.

Arş: İslâm inancına göre göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta.

Serserî: Belli bir işi olmayan, yersiz yurtsuz, başıboş, âvâre (kimse).

Damla: Bir sıvının ufak bir yuvarlak şeklindeki çok küçük parçası, katre.

Ses: Bir kulağın duyabileceği frekans ve özellikteki titreşim.

Bırakmak: Tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak.

Feryâd: Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, bağırma, haykırış, çığlık, âvâze, figan.

Tehlîl: Kelime-i tevhîdi, "Lâ ilâhe illallah" sözünü söyleme.

Dalgalanmak: Dalgalar peydâ etmek, temevvüç etmek.

Herçi-bâd-âbâd: Ne olursa olsun.

Gaşy olmak: Çok zevk alıp kendinden geçmek.

Vecd: Bir şey karşısında duyulan hayranlık veya sevgiden dolayı kendinden geçme durumu, istiğrak hâli.

Yek-pâre: Bir parçadan ibâret, tek parça, bütün.

Secde: Allah'ın büyüklüğü, yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve O'nu ululamak maksadıyla vücûdu alın, burun, el ayakları, dizler ve ayak parmakları yere değecek duruma getirme, bu durumda yere kapanma.

KELİME TABLOSU

Secde	Cüdâ	Zaman	İmân	Vahdet	Peşimân	Huzûr	İmkân	Cezbe
Vâdî	İlâhî	Ma'bed	Vâveyla	Kovuk	Kuytu	Şelâle	Kubbe	Bulut
Çöl	Engin	Güneş	Gölge	Ay	Şafak	Çıglık	Bî-huş	Sînâ
Işık	Mevlâ	Müstağrak	Eb'âd	Dalgın	Afâk:	Kudret	Vahiy	Fânî
Sabâ	Girdâb	Dalgalanmak	Mahşer	Deniz	Sel	Semâ' eylemek	Ufuk	Yar
Gök	Asır	Devrilmek	Ecrâm	Çınar	Zerrât	Maşrık	Neşve	Nûr
Hilka	Rûh	Karanlık	Serhoş	Mahmûr	Tûfân	Toprak	Şarâb	Mest
Fecr	Zerre	Yıldırım	Taşkın	Meşiyet	Meczûb	Meyhâne	Mi'râc	Hâsir
Na'ra	Rindân	Müebbed	Huşû	Tarrâka	Rükû	Serserî	Damla	Artık
Çam	Meydan	Sermediyyet	Bırakmak	Coşkun	Titremek	Feryâd	Gaşy olmak	Vecd
Tehlîl	Herçi-bâd-âbâd	Uyanmak	Hüsrân	Cûşâcûş	Şuhûd	İstilâ	Bî-tâb	Ziyâ
Sûr	Ömür	Par par	Ma'nîdâr	Peymâne	Seyir:	Arş	Yek-pâre	Ses

Şiir daha önce de belirtildiği üzere üç bölümden oluşmaktadır. Mehmet Âkif, her bölümde hâkim olan farklı bir durum üzerine yoğunlaşmıştır. Bu nedenle metni oluşturan kelimeleri incelenen anlam bütünlüğünü bozmamak adına bölüm bölüm irdelemek daha sağlıklı olacaktır.

MAKÜ Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED) / Journal of Mehmet Akif Ersoy

Cilt 1, Sayı 1, Aralık 2023 / Volume 1, Issue 1, December 2023

Birinci bölümde; anlam bütünlüğünü en iyi ifade eden iki kelime vardır: Sûr ve mahşer. Sûr, sözcüğü İslam'a ait bir kavramdır. İslam inancına göre; İsrail tarafından üflenecek sûr, kıyametin habercisidir. İsrail sûra bir kez üflediğinde dünyada yaşam sona erecek ve her şey yok olacaktır. İkinci kez üflediğinde ise dünya üzerinde yaşamış ne kadar ruh varsa hepsi tekrar kalkarak toplanacak ve hesap günü için sıralarını bekleyeceklerdir. Bu bölümde önemli olan ikinci kelime karşımıza çıkmaktadır; mahşer. Ruhların toplandığı yer mahşerdir ve mahşer gününde her ruh kendi günahlarından sorumlu olduğu için bu dertle hemhal olacak ve kendinden başka her şeyi unutacaktır. Bu iki kelimenin ışığında şair, birinci bölümde karşımıza adeta bir kıyamet tablosu çizmektedir. Şimşekler çakmakta, ağaçlar devrilmekte, çığlıklar gökyüzünü sarmaktadır. Şair, üçüncü dizede huzurun olmadığı bir mahalde olduğunu ifade eder. Metin içinde geçen "Bu vahdet-zâra -güyâ!- geldim amma bin peşimânım" dizesi bize şairin olmak istemediği bir yerde sıkışıp kaldığını ifade eder. Özellikle "-güyâ!-" bölümü gelme eyleminin şairin elinde olmayan sebeplerden dolayı gerçekleştirdiğini ifade eder. Burada bahsettiği dünya yaşamıdır. Ruhlar âleminde Allah'ın nuruyla aydınlanan ruhlar sınava tabi tutulmak için dünyaya sürülmüş ve burada çeşitli sıkıntılar içinde yaşamaya mahkûm edilmiştir. Bu kesretin içinde tek varlık olan Allah'a ulaşmak isteyen şair içindeki buhranlarını dile getirmiştir.

İkinci bölümde; şair kıyamet halinin son bulduğunu ifade eder. O çalkantılı zamandan sonra tüm tabiatın üstünde hem büyük bir yorgunluk hem de sakinlik peyda olmuştur. Bu bölümdeki önemli kelimeler "bîhûş" ve "mest" tir. İlahi şarabın etkisiyle âlemdeki canlı cansız tüm nesnelere bir nevi baygınlık halindedir. Bu durumu daha iyi açıklayabilmek için şair tenasüp sanatından faydalanarak durgun, dalgın, bî-tâb, mahmûr, müstağrak gibi kelimeleri bilinçli olarak birlikte kullanmıştır. İlk bölümde şairin zihninde ve ruhunda kopan fırtına ikinci bölümde dağılmıştır. Mısralar iki şekilde değerlendirilebilir. Biri dünya hayatına işaret eder. Şair bu küçük kıyametle içinde yaşadığı zamanı ve toplumu etkilemek ve değiştirmek istemektedir. Ancak bu çalkalama sonucunda etrafındaki her şey yine büyük bir dalgınlık ve yorgunluk içinde kaybolmuştur. Bunu gören şairin içindeki fırtına tekrar alevlenir ve yaradanına seslenerek içinde bulunduğu ruh halini beyan eder. İkincisi ise tasavvuf anlayışını ifade eder. Şair kesret âleminde çıkarak Allah'a kavuşmayı arzular ancak amacına ulaşması için Allah'ı her daim zikreden ve onun büyüklüğüyle mest olmuş doğa unsurları gibi bir mertebeye erişmesi gerekmektedir. Şiirde anlatılana göre; tüm alem vahdet şarabının etkisiyle mest olmuşken kendisi hâlâ uyanıktır. Allah'a ulaşabilmesi için bu uyanıklıktan kurtulması gerekmektedir ama bunu nasıl yapacağını tam olarak kestiremez. Bu nedenle hüsrana uğrayan şair yaradanından yardım ister ve içinde bulunduğu durumu açıklar. İkinci bölümü anlam tabakaları bakımından incelediğimizde kendi içinde iki farklı anlam tabakası bulunduğunu söyleyebiliriz. İlki çevresini tasvir ettiği bölüm ikincisi ise kendi ruh halini ve içinde bulunduğu durumu tasvir ettiği bölümdür.

Üçüncü bölümde; yer alan en önemli kelime şiirin de başlığını oluşturan "secde" kelimesidir. Çalkantılı bir ruh hali içinde bulunan şairin devası adeta bu sözcüktedir. Bir yandan içinde kıyametler kopmaktadır, bir yandan ise etrafındaki dünya büyük bir sarhoşluk içinde savrulmaktadır. Bu bölümde şair içindeki fırtına ve dışındaki mestlikle savaşmaktan vazgeçer ve hepsini benimseyerek iki durumu da bir potada eritmeye çalışır. Farklı unsurlarla birleşerek tek bir parça haline gelir. Bunu da sağlayan en önemli şey secdedir. Şair şiirin sonunda adeta İlahi yaratıcının karşısında secdeye kapanarak hem aczini kabullenir hem de maddi ve manevi olanı kendi benliğinde bir araya getirir.

2. Nesne /Objekt Tabakası

Nesne/ Objekt tabakasında şiirdeki nesnelere ve çevrenin durumu üzerine fikir yürütülecektir. Bu bölümde de yine şiirdeki nesne tabakası bölümler halinde irdelenecektir.

Birinci bölümde karşımıza felaketlerin hüküm sürdüğü bir arka plan çıkar. Şair kalbini bir nevi mabed olarak görür ve bu mabedin çevresinde ona göre bin mahşer coşmaktadır. Şair tarafından çizilen tablo şöyledir. Yeryüzünden gökyüzüne vadide bulunan tüm unsurlar (güneş, bulut, ay, şafak, şelale, kovuk, yar...) çığlık çığlığa bağırılmaktadır. Gökte şimşekler çakmakta ve onun ışığıyla cansız bütün varlıklar görünür olmaktadır. Saba rüzgârı kişileştirilerek sûr üfleyen melek İsrail'e benzetilmektedir. Dağların üstünde sûr üfleyerek bin bir mahşerin de başlatıcısı konumundadır. Bu mahşer manzarasının farklı görüntüleri yine şiirde verilmiştir. Denizlerin yükselmesi, sellerin dönmesi, taşların sema etmesi,

ufukların çalkalanıp, ziyaların girdap halinde göklerde kaynaması kıyamet gününün dehşetini şiire yansıtması bakımından önemlidir.

İkinci bölümde; şairin betimlediği mahşer görüntüsü yok olmuştur. Karşımızda büyük bir fırtınanın ardından sessizliğe ve durgunluğa kapılmış bir görüntü vardır. Şairin ifade ettiği üzere coşkun naralar yorgun ve taşkın zerrelere derin bir uykunun ardından mahmurdur. İçinde bin bir ışığın kaynağı toprak durgunlaşmış, denizler dağlar dalgın dalgın durmaktadır. Ufuklarda tek bir titreyiş dâhi görünmemektedir. Buhranlı duygu fırtınalarının ardından her şey derin bir uykuya dalmış gibidir. İlk bölümdeki dehşetli ve hareketli ortamın tam zıddı karşımıza çıkmaktadır. Bu sessizliğin içinde sadece şairin ruhu hâlâ çalkalanmaktadır ve mestlikten uzak etrafındaki her şeyin farkındadır. Şair bu farkındalıktan memnun değildir. O da ilahî aşk oduna yanıp maddî dünyadan manevî dünyaya doğru ruhsal bir yolculuk yapmak istemektedir.

Üçüncü bölümde; bir yanda ilahî şarabın mestliğinde yatan unsurlara dikkat çekilir bir yandan da şairin ruhunda kopan fırtınalara. Şair bir secde halinde hem o mestliği hem de kendi ruhundaki çalkantıları kucaklayarak manevî olana erişmek için yaratıcıdan yardım istemektedir.

3. Karakter (Ruhî Özellik) Tabakası

Şairin şiirini oluştururken içinde bulunduğu duygu durumunu ifade eden tabaka "Karakter Tabakası" dır. Şair şiirin giriş bölümünde içinde bulunduğu ruhsal durumu bize tasvir eder. Olmak istediği yerden çok uzakta olduğunu gelmiş olduğu mahallin cezbe içinde vaveylalar saldırdığını ve huzurun bulunmadığını ifade etmektedir. Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki şair huzurlu bir ortama ihtiyaç duymaktadır. Ancak aradığı huzuru maddî dünyada bulması imkânsızdır. Çünkü bu dünya imtihan için yaratılmıştır ve kişinin kemale ermesi için pek çok tuzağı da içinde barındırmaktadır. Ruhlar âlemindeyken mecburi olarak geldiği bu dünya, tüm kulları zorladığı gibi onu da zorlamış ve pişman olmasına sebep olmuştur. Bu huzursuzluk ve pişmanlıkla dolu yerde şair her yeri bir mahşer yeri gibi görmektedir. Çünkü ruhunda kopan fırtınalar onu rahat bırakmamakta ve etrafındaki her şeyin aynı fırtınanın içinde kaybolmuş gibi görünmesine sebep olmaktadır. İçindeki öfkeyi ve çaresizliği yansıtmak adına doğadaki unsurları mahşer anında savrulan bir konuma getirerek ruhunun huzursuzluğunu doğaya ve çevresine aksettirmiştir.

"Sağım serhoş, solum serhoş, İlahî, ben ne yapsam boş!" dizesiyle etrafındakilerin derin bir sarhoşluk içinde olduğundan yakınır. Doğaya ait unsurlar mutlak yaratıcının sırrına erişmiş ve vahdet şarabından içerek mestlik mertebesine yükselmiştir. Ancak kendisi bu mertebeye henüz erişememiştir. İlahî mertebeye ulaşma isteği o kadar artmıştır ki içinde çalkalanan hezeyanları artık durduramayacak bir hale gelmiştir. Bu durumdan kurtulmaya gücü yetmediğinden çareyi Allah'a yakarmakta bulur.

Şair yoğun duygularını ifade ettikten sonra adeta bir yorgunluk halinde dünyaya bakmaya başlar ikinci bölümde. Ruhundaki yorgunluğu ifade etmek için yine doğadan yardım alır ve tüm öğeleri derin bir mestlik içinde tasvir eder. Aslında dünyada var olan canlı cansız her şey Allah'ın bir yansımasıdır ve onun nurundan bir parça taşır. Ancak Mehmet Âkif bu şiirinde kendi benliğini dünyadaki diğer varlıklardan soyutlar. Tüm varlıklarda Allah'ın yüceliğini anlamaktan kaynaklanan bir mestlik hali görürken kendisinde bu mestliğin bulunmadığını ifade eder. Bu mertebeye erişememiş olmasından dolayı hüznün içinde olan şair, kendisinin de ilahî şarabı arzuladığını belirtir. İçinde bulunduğu durum şairi hiddetlendirir ve içindeki duygular tekrar coşmaya başlar. Bu duygularla birlikte ilahî yaratıcıya seslenir ve onun hâlini anlayıp yardım etmesini umar. Artık ne olursa olsun o mestlik mertebesine ulaşmak istemektedir. Şairin ruh hâli Allah'a kendini teslim etmiş ve harekete geçmek için ondan bir işaret bekleyen şevk içindeki bir kulu yansıtmaktadır.

4. Alnyazısı - Kader Tabakası

Kader tabakası "Secde" şiirinin geneline kendisini yoğun bir şekilde göstermektedir. Şairin içinde bulunduğu ruh hâli kaderine karşı sürekli yenik düşmesinden kaynaklanmaktadır. Şair büyük bir hicran içindedir. O, tüm varlığıyla mutlak yaratıcıya ulaşmayı arzulamaktadır. Ancak insanları kaderi bu şekilde tayin edilmediğinden hicranı devam edecektir. Şair, tasavvufî bakış açısıyla tüm ruhların yaratıldığı "Elest Meclisi"ne özlem duymaktadır. Çünkü ruhlar dünyaya gönderilmeden önce Allah'ı görmüş onun nuruyla aydınlanmış ve tek yaratıcının o olduğunu kabul ederek "Elestü birabbiküm"

sorusuna "Kalu bela" şeklinde cevap vermiştir. İçinde buldukları bu ilahî huzurdan ayrılan ruhlar, sınavlarının bir parçası olarak verdikleri sözü unutarak dünyaya gelmiş ve Allah'ın kendilerine verdiği akılla tekrar ilahî olana ulaşmak için çabalamaya başlamışlardır. Bu nedenle istemeden de olsa geldikleri "vahdet-zar"da huzuru bulamamışlardır. Şair, bu zorunlu ayrılığı "güyâ!" kelimesini kullanarak ifade etmiştir. Mehmet Âkif de tüm insanlar gibi kaderinin bir sonucu olarak bu "vahdet-zar" a gelmek zorunda kalmıştır. Sınavı tamamlamak ve Allah'a kavuşmak için maddî dünyadan sıyrılması gerektiğini bilen şair etrafına göz gezdirir. Etrafını kuşatan dağlara, güneşe, aya, ağaçlara, taş, toprağa tek tek bakar. Hepsinde Allah'ın tecellisini göreyerek onların vahdet şarabının mestliği içinde olduğunu fark eder. Ardından kendi benliğine dönerek her unsur mestlik hâlindeyken kendi uyanıklığını görür. Hicranın sona ermesi ve vuslata kavuşabilmesi için bu uyanıklık hâlinde çıkması gerektiğini bildiğinden Allah'a yakarmaya başlar. Onun önündeki engelleri kaldırmasını, ruhundaki hicranı dindirmesini ister. Bu bölümde kaderin zincirlerini kırması içi yakardığı Allah'a seslenerek "bırak" sözcüğünü altı kez kullanır. Ancak şiirin sonunda bu emeline ulaşip ulaşamadığına dair bir emare bulunmamaktadır. Şair Allah'a sığırın onun coşkunu, mestlik uykusunda olan tüm varlıklarını kucaklar ve secdeye vararak Allah'a tam bir teslimiyet hâlinde olduğunu belirtir. Çünkü bilmektedir ki kaderi değiştirebilecek tek ve mutlak güç sadece Allah'a aittir. Bu nedenle ona hâlini beyan eder ve onu boğan kaderiyle başa çıkabilmek için yardımını ister.

SONUÇ

Ontolojik Tahlil Metodu metinleri oluşturan çok katmanlı yapının çözümlenmesini sağlayan bir inceleme aracıdır. Bir metni her yönüyle algılamak ve estetik değeri oluşturan özellikleri çözümlenmek istiyorsak bu yaklaşımdan yardım alabiliriz. Gerçekleştirilen çalışmada Ontolojik Tahlil Metodu kullanılarak Mehmet Âkif Ersoy'un "Secde" şiirine çözümleyici bir bakış açısıyla yaklaşılmıştır. Çalışma sırasında öncelikle şiirin iç ve dış yapı unsurları tespit edilmiş. Alt tabakaları oluşturan öğeler şiirde aranarak örneklerle gösterilmiştir.

Mehmet Âkif Ersoy, şiirini oluştururken ses tekrarlarından, aruz ölçüsünden ve söz sanatlarından faydalanmıştır. Şiirdeki kelimeler kendi duygu ve düşüncelerini yansıtmak adına sanatsal güzellik ön planda tutularak seçilmiştir. Bilindiği üzere Mehmet Âkif, şiirlerinde dinî duyguları ve problemleri çokça ve başarılı bir biçimde işleyen şairlerimizdendir. "Secde" şiirinde de tasavvufî bir problemi ele almıştır. Bu problemin en iyi şekilde aktarılabilmesi için de kelime seçimi yapılırken dinî arka planı olan sözcükler tercih edilmiştir. Sûr, mahşer, vahdet, vahdet şarabı gibi kelime ve kelime grupları buna örnek olarak gösterilebilir. Şair şiirinde kendi benliğinden yola çıkarak tüm inananların kalbinde kendisine yer bulan "mutlak varlığa ulaşma" isteği ve uzlette duyulan "özlem" duygusunu ele almıştır. Şair içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için müminlerin kendini Allah'a en yakın hissettikleri secde durumunu da bilinçli olarak seçmiştir. Çünkü müminler dünya hayatı içinde sürekli olarak Allah'a kavuşacakları anı düşlemekte ve öte dünyada ona layık bir kul olabilmek için dünyadaki sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Ancak bu sorumlulukların yerine getirilmesi kalplerdeki hicran duygusunun ortadan kalkmasını sağlamaz. Bu nedenle kul ile Allah'ın en yakın olduğu an üzerinden Allah'ın ihsanına layık olma ve vahdet şarabını içerek Allah'a kavuşma isteği Mehmet Âkif'in kaleminden tasavvufî bir nitelikte okurlarına sunulmuştur.

Kaynakça

Ersoy, M. Â. (2022). *Safahat*. Timaş Yayınları.

Hazer, G. (2014). Ontolojik Tahlil Metoduyla Ahmet Muhip Dıranas'ın "Yaşarken" Şiirinin İncelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (41), 1-13.

Gökçek, F. (2014). Mehmet Âkif, Gölgeler ve Tasavvuf. *Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni 6 Mehmet Âkif ve Gölgeler* içinde, (16-21), Türkiye Yazarlar Birliği, Ankara.

Komisyon (2022). Kubbealtı Kültür Sanat Vakfı. *Kubbealtı Lugatı* <http://lugatim.com/>

